

Ik ben niet hoogbegaafd, ik ben gewoon
vlijtig:
Niet erkende begaafdheid bij vrouwen

Linda Kreger Silverman, Ph.D.
Psycholoog

(vertaling: Elisabeth Saltet en Willem Kuipers)

Kuipers & Van Kempen

Driebergen, Nederland
22 november 2005

The Institute for the Study of Advanced Development
Gifted Development Center/Visual-Spatial Resource
1452 Marion Street
Denver, Colorado 80218
www.gifteddevelopment.com; www.visual-spatial.org
303-837-8378; 303-837-8704

Ik ben niet hoogbegaafd, ik ben gewoon vlijtig:

Linda Kreger Silverman, Ph.D.
The Gifted Development Center

Waarom vinden wij vrouwen toch het woord ‘hoogbegaafd’ onsmakelijk, waarom kunnen wij onszelf niet zonder gêne een ‘hoogbegaafde vrouw’ noemen, ondanks alle doctoraten, diploma’s, leidinggevende functies die we hebben, of de lofbetuigingen die ons ten deel vallen? Ik denk dat het komt, doordat -historisch gezien- alleen mannen hoogbegaafd zouden kunnen zijn.

In de afgelopen 5000 jaar was intelligentie voornamelijk iets dat was weggelegd voor mannen, en een intelligente vrouw werd beschouwd als een *contradictio in terminis*. Algemeen werd gesteld dat vrouwen *van nature* minder intelligent zijn dan mannen. Het uitgangspunt van de natuurlijke inferioriteit van vrouwen zit door en door verankerd in de menselijke geest en is wereldwijd van invloed geweest op religie, wetten, filosofie, onderwijs en literatuur. Veel mensen over de hele wereld geloven nog steeds dat dit de natuurlijke wereldorde is. Starr (1991) verzamelde 600 citaten van de meest beroemde mannen in de geschiedenis ter illustratie van de algemene verbreidheid van deze theorie van vrouwenhaat, bijv.

Het is een van de wetten van de natuur dat de vrouw door de man moet worden gedomineerd. [Confucius ca. 500 v.Chr.] pag. 118)

Bij de mens ontwikkelt de vrouwelijke foetus zich niet volledig zoals de mannelijke ... Want vrouwen zijn zwakker en kouder van aard en het vrouwelijke karakter moet worden beschouwd als een soort natuurlijke onvolkomenheid [Aristoteles, 4^e eeuw v. Chr.] (pag. 36)

De wetenschappers aan het einde van de 19e eeuw en begin van de 20e eeuw waren ervan overtuigd dat vrouwen een relatief beperkter scala van vermogens hadden dan mannen, en dat daarom enerzijds minder vrouwen geestelijk gehandicapt waren en anderzijds minder vrouwen ergens in uitblonken. Leta Stetter Hollingworth (1926), de verstokte feministe (en beschouwd als het wetenschappelijk bolwerk van de suffragettes), die begon met onderwijs voor hoogbegaafden, heeft tot in de eerste eeuw na Christus sporen van deze opvattingen gevonden.

Meisjes werden als sekse geacht mentaal inferieur aan jongens te zijn, en intellectueel gezien heel dicht bij elkaar te staan. Ter illustratie van deze theorie van vrouwelijke homogeniteit wordt in een lofredde over Murdia uit de tweede helft van de eerste eeuw gesteld dat de grafstenen van vrouwen allemaal hetzelfde moeten zijn, “Want hun deugden staan geen heterogeniteit toe en het is voldoende dat zij allen zich een zelfde goede vermelding waardig hebben getoond.” (pag. 347)

Deze opvatting kreeg wetenschappelijke geloofwaardigheid door de *variabiliteitstheorie*, een erfenis van Charles Darwin (1871). Darwin had opgemerkt dat de verscheidenheid aan secundaire geslachtskenmerken van mannetjes bij veel diersoorten veel groter is dan van vrouwtjes. Hij geloofde dat afwijking van het gemiddelde de primaire evolutiewijze was en stelde daarom dat mannetjes verder geëvolueerd waren dan vrouwtjes. In 1897 schreef Darwin:

Het belangrijkste verschil tussen de beide seksen voor wat betreft intellectuele vermogens wordt zichtbaar door de grotere voortreffelijkheid die mannen bereiken in alles wat ze doen, of daar nu diep nadenken, redeneren of verbeelding bij nodig is, of alleen maar het gebruik van de zintuigen en handen. (pag. 564)

Darwin's interpretatie ondervond weinig weerstand, daar het idee al eeuwen lang aanvaard was dat vrouwen intellectueel inferieur waren aan mannen, en dat vrouwen allemaal zo ongeveer hetzelfde waren. De eminente Edward L. Thorndike (1910), Leta Hollingworth's belangrijkste adviseur, verwoordde de gangbare mening over de intellectuele vaardigheid van vrouwen in een van de populairste teksten van de psychologie:

(Bij) de grote successen op het gebied van de wetenschap, kunst, uitvinding en management worden vrouwen ruimschoots voorbij gestreefd door mannen... Vooral daar mannen onderling qua intelligentie en energie meer verschillen dan vrouwen, is voortreffelijkheid in, en leiderschap over de zaken van de wereld van ongeacht welke aard onvermijdelijk vaker een zaak van mannen. Zij verdienen het vaker. (pag. 35)

Hoewel Leta Hollingworth, toen ze nog studente was bij Thorndike op het Teachers College, Columbia University, zeer succesvol was in het ontmantelen van de variabiliteitstheorie, is deze theorie tegenwoordig nog steeds van kracht in erkende wetenschappelijke literatuur en diep verankerd in de overtuigingen van mannen over vrouwen, en in onze eigen overtuigingen over onze vermogens.

De 'Catch 22' van deze redenering, waar Hollingworth al op wees, is dat enerzijds vrouwen duizenden jaren belemmerd zijn in het bereiken van eminentie en anderzijds onze magere aanwezigheid onder de eminenten de bevestiging van onze inferieure capaciteiten zou zijn. Ik wil graag wat meer van haar bezielde proza over dit onderwerp met u delen:

Het is ongewenst om de oorzaak van verschillen in voortreffelijkheid tussen de seksen te gaan zoeken in fundamentele en cryptische affectieve of intellectuele verschillen, voordat we uitputtend hebben onderzocht of de mogelijke oorzaak is: het bekende, voor de hand liggende en onontkoombare feit dat vrouwen kinderen baren en opvoeden en dat dit onvermijdelijk heeft geleid tot het beroep van huisvrouw, een gebied waarin eminentie niet mogelijk is. (Hollingworth, 1914, pag. 529)

In een ander artikel beschrijft Hollingworth hoe de wisselwerking tussen bekwaamheid en stimulans van de omgeving de variabiliteit bij mannen verhoogt en bij vrouwen remt. Zij suggereert dat variabiliteit relatief weinig overlevingswaarde voor vrouwen had:

Een van nature oersterke vrouw is niet veel beter in afwassen, eten koken of kinderen opvoeden dan een vrouw met gewone spierkracht. Maar een van nature zeer sterke man hoeft geen timmerman of boer te worden maar kan bokser of smid worden en zo zijn aangeboren talent benutten en vergroten. (Montague & Hollingworth, 1914, pag. 343)

Eminentie is eigenlijk een mannelijk begrip, geworteld in hiërarchische, patriarchale waardestructuren van macht en competitie. Het is een soort herenoorlog waarbij de winnaar een permanente plaats in de geschiedenis verovert. Mannen bepalen wie er eminent mogen worden genoemd en beslissen wie er wel of niet openlijk wordt erkend. De bijdrage van vrouwen is vaker onopvallender van aard en minder ego-gedreven, zoals de patronen op een schitterende quilt, kinderen groot brengen en hulp aan ouderen en gehandicapten. Ook moet men niet vergeten dat tot in deze eeuw vrouwen in veel landen niet eens in het openbaar mochten spreken.

Te worden beschouwd als buitengewoon is een zeer waardevolle ervaring voor een man, maar niet voor een vrouw. In 1879 schreef LeBon, de grondlegger van de sociale psychologie:

Bij de meest intelligente rassen...zijn er veel vrouwen van wie de hersenen in grootte meer lijken op die van gorilla's, dan op de zeer ontwikkelde hersenen van mannen. Deze inferioriteit is zo duidelijk dat hij absoluut niet kan worden weerlegd, alleen over de mate waarin kan discussie bestaan. Alle psychologen die de intelligentie van vrouwen hebben bestudeerd, evenals dichters en schrijvers, erkennen tegenwoordig dat zij de meest inferieure vorm van de menselijke evolutie is en dat de vrouw dicht bij kinderen en wilden staat dan bij de volwassen, beschaafde man. Ze munten uit in wispelturigheid, onbetrouwbaarheid, gedachteloosheid en gebrek aan logica en zijn niet tot redeneren in staat. Zonder enige twijfel bestaan er enkele bijzondere vrouwen, die ver verheven zijn boven de gemiddelde man, maar dat is net zo uitzonderlijk als de geboorte van een monstruositeit zoals bijvoorbeeld een gorilla met twee koppen; daarom hoeven we er geen enkele aandacht aan te geven.... (geciteerd in Gould, 1981, pag. 104-105)

Niet alleen worden we gebrandmerkt als 'monstruositeit' en 'onvrouwelijk' als we uitmunten, maar hoe meer we bereiken, hoe meer we worden beschouwd als een 'uitzondering' van wat vrouwen kunnen bereiken. Rossiter (1982) beschrijft in *Women Scientists in America* hoe Marie Curie, winnares van twee Nobelprijzen, als standaard gold voor alle academische vrouwen, en een vrouw die niet dat niveau had bereikt, was het niet

waard te worden aangenomen, promotie te krijgen, correct te worden betaald voor haar werk, of te worden gesteund in haar researchpogingen.

Het is goed te begrijpen waarom vrouwen niet graag het succes van andere vrouwen steunen. De prijs van succes is te hoog, niet alleen voor de hoog presterende vrouw, maar voor alle andere vrouwen. En het is ook te begrijpen dat alleen al het idee door anderen te worden beschouwd als een 'hoogbegaafde' vrouw ons doet huiveren. Het scheidt ons van andere vrouwen. Het doorbreken van de curve brengt ons in een positie die meer ontberingen veroorzaakt voor onze sekse en de lat nog hoger legt voor andere vrouwen.

In het Gifted Development Center herdefiniëren we het begrip 'hoogbegaafd' vanuit een vrouwelijk perspectief, een perspectief dat het verplaatst van de uiterlijke domein van potentiële eminentie naar de innerlijke beleving van de hoogbegaafde mens.

Hoogbegaafdheid is een **asynchrone ontwikkeling** waarin hogere cognitieve vaardigheden en verhoogde intensiteit samengaan en innerlijke ervaringen en bewustzijn creëren die kwalitatief afwijken van de norm. Deze asynchronie neemt toe naarmate de intellectuele capaciteit hoger wordt. Het uitzonderlijke van hoogbegaafden maakt hen bijzonder kwetsbaar en vergt een andere aanpak van het ouderschap, onderwijs en advies om een optimale ontwikkeling te bereiken. (de Columbus Group, 1991)

De definitie is meer gericht op verschillen in ontwikkeling dan op prestaties en succes. Elders heb ik dit onderscheid omschreven als een vrouwelijk vs. mannelijke concept van hoogbegaafdheid (Silverman, 1986). Fenomenologisch gezien bestaat hoogbegaafdheid door de discrepantie tussen mentale en fysieke ontwikkeling, of er nu prestaties worden geleverd of niet. Ongelijke ontwikkeling is een universele eigenschap van hoogbegaafdheid, niet gerelateerd aan culturele normen. De IQ-test, nog steeds de beste beoordeling van intelligentie bij meisjes, geeft een minimale schatting van de mate van asynchronie. Terman (1916) toonde aan dat meisjes op alle leeftijdsniveaus tot 14 jaar jongens overtroffen op de klassieke Binet-test (de meest sekse-neutrale test die je je kan voorstellen).

De definitie van de Columbus Group erkent ook de emotionele component van hoogbegaafdheid - de onlosmakelijke verbondenheid van cognitieve complexiteit en emotionele intensiteit. Verhoogd bewustzijn en ethische gevoeligheid, die uit deze combinatie voortkomen, maken hoogbegaafde kinderen kwetsbaar. Dit idee en het mannelijke vs. vrouwelijke concept van hoogbegaafdheid is gebaseerd op gesprekken met ouders van hoogbegaafde kinderen. Ik begon op te merken dat meestal moeders het Gifted Development Center belden met vragen of er getest kon worden, terwijl vaders vaak sceptisch waren over de resultaten van het onderzoek. Als ik ouders toesprak, knikten de moeders en glimlachten, en de vaders zaten met de armen over elkaar en vraagtekens in hun ogen. Een vader kwam na een presentatie naar me toe en vertelde me over zijn zoon die allerlei prijzen had gewonnen als student aan de Stanford University. Maar ook hij was er zeker van, dat zijn zoon niet hoogbegaafd was. Ik vroeg hem "Wat moet hij doen om hoogbegaafd te zijn in uw ogen?" De vader kaatste terug, "Nou, het is echt geen Einstein."

Toen kwam ik een onderzoek tegen waarin de onderzoeker dacht dat moeders een kind in het gezin hoogbegaafd noemen om te voldoen aan hun eigen ‘narcistische behoeften’. Een bijkomstige bevinding van dit onderzoek was dat, toen de school het kind hoogbegaafd noemde, de moeders dat geloofden en de vaders het ontkenden, waardoor onenigheid binnen het huwelijk ontstond (Cornell, 1984). Toen realiseerde ik me dat voor moeders en vaders hoogbegaafdheid iets verschillends betekent. Hoe meer ik erover nadacht, hoe duidelijker het leek dat mannelijke schrijvers over dit onderwerp de neiging hadden hoogbegaafdheid te zien zoals de meeste vaders die ik was tegengekomen en de meeste vrouwelijke schrijvers het perspectief van de moeders deelden.

Voor mannen staat hoogbegaafdheid gelijk aan prestatie. Nadat we zijn zoon hadden getest zei een vader, “Hij is pas vijf. Wat kan hij in vijf jaar **gedaan** hebben dat hij nu al zo intelligent is?” Voor vrouwen daarentegen is hoogbegaafdheid **een vordering in de ontwikkeling**. Als een moeder ziet dat haar dochter de namen van voorwerpen vraagt als ze 11 maanden is en boeken uit haar hoofd kent op de leeftijd van 17 maanden en complexe vragen stelt voordat ze 2 is, wordt zij erg bezorgd. “Hoe **past** ze straks bij andere kinderen?” “Wat moet de onderwijzer met haar aan als ze al op de kleuterschool kan lezen?” “Moet ik de boeken verstoppen? Ik wil niet dat ze denken dat ik ook weer zo’n ‘drammerige ouder’ ben.” Het sneller zich ontwikkelen dan andere kinderen maakt een kind kwetsbaar en moeders zien die kwetsbaarheid maar al te goed. Als ze het niet langer kunnen ontkennen, als de angst van “Wat gaat er met mijn kind gebeuren?” in ze opkomt, slikken ze tweemaal en bellen een specialist voor advies rond het unieke tempo van ontwikkeling bij hun kind [met ergens de stem in hun hoofd die roept “Realiseer je je hoezeer je voor gek staat als het niet waar is en je het alleen maar verbeeldt?”] Maar ondanks de mythe die zegt dat “Alle ouders denken dat hun kinderen hoogbegaafd zijn”, hebben 9 van de 10 ouders die het niet meer zien zitten, en dan maar gaan bellen, het bij het rechte eind.

De prestatie kijk op hoogbegaafdheid is iets wat al lang gebruikelijk is, al sinds het onderzoek van Sir Francis Galton (1869) over eminente mannen. Tegenwoordig zoeken onderwijzenden nog steeds naar kinderen die de potentie hebben ‘eminente mannen’ te worden. Het eminente kind op school wint alle prijzen en beurzen. Alle nadruk wordt gelegd op producten, prestatie, pakketten, het uiterlijk vertoon. En van het kind wordt verwacht dat het zijn hele leven hard blijft werken, presteren, produceren en succesvol zijn. Dus is ‘hoogbegaafd’ het etiket geworden dat door scholen wordt geplakt op ‘toegewijde’, hardwerkende studenten die goede cijfers halen. Dit zijn duidelijk de studenten met de grootste kans op succes in onze prestatiegerichte samenleving. Maar gaat hoogbegaafdheid alleen maar daar over?

Nee, de mamma’s hebben gelijk. Hoogbegaafdheid is een verschil in wijze van ontwikkeling dat al in de vroege kinderjaren te zien is. Maar het probleem is dat het kind niet op alle gebieden gelijke voortgang boekt. Terwijl ze je aan de ene kant vraagt wat er gebeurt na je dood en “Hoe weten we nou dat we geen deel zijn van de droom van iemand anders?”, kan ze aan de andere kant haar veters nog niet eens zelf strikken! Een elfjarig, zeer intelligent jongetje stapte uit een vliegtuig met zijn wiskundeboek in de ene hand en zijn versleten

Curious George knuffel in de andere. Hoe hoger het IQ van het kind, hoe moeilijker hij of zij speelkameraadjes vindt of past in het keurslijf van het schoolprogramma. Hoe groter de discrepantie tussen de sterke en de zwakke kanten van het kind, hoe moeilijker het is om ergens in te passen. “Ben ik slim of stom?” Volgens een onderzoek gehouden in Colorado hadden ten minste de helft van de ouders geen idee dat hun kinderen hoogbegaafd waren, en als de ouders het niet herkenden, deed de school dat ook niet (Dickinson, 1970).

Hoogbegaafde kinderen en volwassenen zien de wereld anders vanwege de complexiteit van hun gedachtenprocessen en hun emotionele intensiteit. Mensen zeggen vaak tegen hen: “Waarom maak je alles zo ingewikkeld?” “Waarom neem je alles zo serieus?” “Waarom is alles zo belangrijk voor je?” Hoogbegaafde mensen zijn in alles ‘te’: te gevoelig, te intens, te gedreven, te eerlijk, te idealistisch, te moreel, te perfectionistisch, te veel voor andere mensen! Zelfs als ze hun hele leven proberen zich aan te passen, voelen ze zich nog steeds een buitenbeentje. De schade die wij aan hoogbegaafde kinderen en volwassenen toebrengen door dit fenomeen te negeren, is veel groter dan de schade door het een naam te geven. Zonder dat etiket dat de verschillen benoemt, komen de hoogbegaafden met hun eigen etiket: “Ik ben kennelijk **gestoord**. Behalve ik raakt niemand anders van streek door deze onrechtvaardigheid.”

Moeders van hoogbegaafde kinderen erkennen zelden hun eigen hoogbegaafdheid. Ik zou graag een dollar krijgen voor iedere moeder die naar mijn kantoor komt en zegt: “Dat heeft hij van zijn **vader**” of “Ik ben **alleen maar** een moeder. Ik heb niks begaafds **gedaan**.” Een paar jaar geleden organiseerde ik een workshop met als titel “Ooit gehoord van een hoogbegaafde mamma?” Ik vroeg de deelnemers een partner te kiezen en uit te zoeken waarin die partner hoogbegaafd was, en vervolgens de partner aan de groep voor te stellen. De eigenschappen die naar voren kwamen uit deze oefening waren *intense morele betrokkenheid, een bijzonder sterk empathisch vermogen, unieke perceptie en bewustzijn, respect voor alle mensen, naar waarheid streven, inzicht, creativiteit, veelzijdigheid, vermogen om heel veel ballen tegelijk in de lucht te houden, enzovoort*.

Als we hoogbegaafdheid gelijk stellen aan succes, dan zien we echt hoogbegaafde vrouwen over het hoofd. Hollingworth (1926) vroeg Galton in gefingeerde gesprekken: “Als voortreffelijkheid volledig bepaald wordt door erfelijkheid, wat is er dan met de zusters van al die grote mannen gebeurd?” Zij hebben nooit de gelegenheid gehad om wereldwijde toejuichingen te krijgen. Maar ze waren wel degelijk hoogbegaafd. Ze hebben hun talenten gestopt in het krijgen van kinderen, het huishouden, mode en de verzorging van mannen. Sommigen hebben zichzelf leren lezen en verslonden boeken zonder nieuwe kennis te produceren. En sommigen doorbraken de beklemmende beperkingen van het fatsoen en brachten ons waar we nu zijn. Slechts een fractie van deze vrouwen bereikten eminentie in de mannenwereld. Alle andere anonieme hoogbegaafde vrouwen die voor ‘zelf-schap’ van hun generatie en de onze hebben gestreden, verdienen echter ook ons diepgaand respect en bewondering.

Het is hoog tijd dat we met hoogbegaafdheid uit de kast komen en het volledig scheiden van het begrip succes. Het wordt tijd dat we hoogbegaafdheid herkennen, waarderen en koesteren op scholen en in gezinnen. Zoals een ouder schreef in een nummer van *Understanding Our Gifted*, "Elke gave houdt een gevaar in. Wij zijn verplicht elke gave tot uitdrukking te brengen. En als de expressie van die gave wordt geblokkeerd, vervormd of zelfs maar verwaarloosd, keert de gave zich tegen ons en lijden we schade" (Johnson, 1993, pag. 15).

LITERATUUR

- Columbus Group (1991, Juli). Unpublished transcript of the meeting of the Columbus Group. Columbus, OH.
- Cornell, D. G. (1984). *Families of gifted children*. Ann Arbor, MI: UMI Research Press.
- Darwin, C. (1871; 1879, 2e ed.). *The descent of man*. London: Murray.
- Dickinson, R. M. (1970). *Caring for the gifted*. North Quincy, MA: Christopher.
- Galton, F. (1869). *Hereditary genius: An inquiry into its laws and consequences*. London (New York: Appleton, 1870).
- Gould, S. J. (1981). *The mismeasure of man*. New York: W. W. Norton.
- Hollingworth, L. S. (1914). Variability as related to sex differences in achievement: A critique. *The American Journal of Sociology*, 20, 510-530.
- Hollingworth, L. S. (1926). *Gifted children: Their nature and nurture*. New York: Macmillan.
- Johnson, L. (1993). Thoughts on giftedness. *Understanding Our Gifted*, 5(5A), pag. 15.
- Montague, H., & Hollingworth, L. S. (1914). The comparative variability of the sexes at birth. *American Journal of Sociology*, 20, 335-370.
- Office of Educational Research and Improvement. (1993). *National excellence: A case for developing America's talent*. Washington, DC: U. S. Government Printing Office.
- Rossiter, M. W. (1982). *Women scientists in America: Struggles and strategies to 1940*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Silverman, L. K. (1986). What happens to the gifted girl? In C. J. Maker (Ed.), *Critical issues in gifted education, Vol. 1: Defensible programs for the gifted* (pag. 43-89). Rockville, MD: Aspen.
- Silverman, L. K. (1996). Giftedness and gender in historical context. In K. D. Arnold, K. D. Noble, & R. F. Subotnik, (Eds.), *Remarkable women: Perspectives on female talent development*. Norwood, NJ: Hampton.
- Starr, T. (1991). *The natural inferiority of women: Outrageous pronouncements by misguided males*. New York: Poseidon Press.
- Thorndike, E. L. (1910). *Educational psychology (2e ed.)*. New York: Teachers College, Columbia University.